

Tijdslijn Tweede Wereldoorlog Beusichem

Het dagelijkse leven in Beusichem in de oorlog is steeds moeilijker te beschrijven. Steeds minder ouderen hebben het meegemaakt. Als we de beschikbare dagboeken naast elkaar leggen, ontstaat in grote lijnen wel een tijdslijn van het leven in Beusichem. Zeker in de laatste maanden van de oorlog was het zwaar met veel evacuees en veel Duitse troepen die ingekwartierd werden en na de bevrijding Britse troepen. De dagboeken van historicus Jan van Alphen, van de bevrijders (het Britse regiment 98th regiment van Sussex and Surrey yeomanry) en hun commandant William Murphy is hieronder op hoofdlijnen samengevoegd. Zo zien we de voorbereiding op de oorlog, de opvang van evacuees, verzetsdaden en schermutselingen rond de bevrijding in één tijdslijn. Vooral het dagboek Tussen Waal en Lek van Jan van Alphen is hiervoor een goede bron.

18 augustus 1938 Dode militair bij oorlogsoefening Beusichem

- De oefening was in het aanleggen van een schipbrug over de Lek. De 25 jarige pontonnier J.J. de Jong uit Amsterdam verdronk.

1940 voorjaar Verouderd Nederlands materieel

- Bij oefeningen in het voorjaar van 1940 staat verouderd Nederlands militair materiaal op de markt met oude artillerie getrokken door paarden.
- Het Veer in Beusichem kreeg militaire capaciteitsuitbreiding.

10-13 mei 1940.

- Zware gevechten worden hier verwacht. Daarom wordt op 25 schepen circa 4.000 stuks vee afgevoerd stroomafwaarts vanaf het veer in Beusichem. 's Nachts was het angstige geloei van de koeien te horen in Beusichem.
- Dat vervoer van vee over de weg leidde met de troepenverplaatsingen en evacueesbewegingen tot grote verkeersproblemen rondom Culemborg.

13 mei 1940

- Duitse inval niet te stuiten. Veel Nederlandse militairen trekken door de Betuwe terug naar het Westen.

14 mei 1940

- Evacuatie 9000 inwoners Culemborg omdat gevreesd wordt dat Culemborg frontlinie wordt. Veel inwoners worden voor 1 nacht opgenomen in Beusichem.

14 mei 1940.

- Nederland valt! Duitse soldaten komen aan op de Lekdijk bij Beusichem, zonder grote problemen kwam de Kampfgruppe Brückner binnenvallen.
- Eerste maatregelen zijn verbod op het dragen van de kleur oranje en invoering Duitse tijd.

26 mei - 4 juni 1940

- Het Britse regiment 98th regiment van Sussex and Surrey yeomanry - dat in 1945 dit deel van de Betuwe zou bevrijden - vocht toen nog hard in de slag bij Duinkerken en hield met artillerie zo lang mogelijk Duitsers tegen om geallieerden van het continent te laten vluchten. Het regiment verloor daarbij 37 mannen.

Bezettingjaren - rustig in Beusichem / Harde oorlogsjaren troepen Beusichem

- De Betuwe was een drukke verkeersroute voor geallieerde vliegtuigen. Dat was voor inwoners risicovol door neerstortende hulzen van afweergeschut, hulptanks die werden afgeworpen, neerstortende vliegtuigen of onderdelen.
- In 1943 was een Canadees bemanningslid gevangen in het gemeentehuis op de Markt. Veel inwoners kwamen kijken op de markt. De Canadees moest vliegerslaarzen uitdoen om vluchten te voorkomen.

Juni 1942

- Latere bevrijders Beusichem, het Brits regiment 98th regiment van Sussex and Surrey yeomanry, vechten nu in Noord-Afrika als artillerieregiment tegen Duitse troepen en verliest opnieuw 6 levens.

Oktober 1942

- Alfred Philippi, de Duitse Generaalmajor die in Beusichem eindigde, krijgt het Ridderkruis van het IJzeren Kruis eerste klas in oktober 1942 in Rusland. Zijn divisie forceerde een doorgang bij Moskou.

Juli 1943

- De latere bevrijders van Beusichem, het Britse 98th regiment van Sussex and Surrey yeomanry, begon aan één van de zwaarste slagen in WO2, die bij Monte Casino (Italië) en verliest 45 man.
- De 361e divisie van de Wehrmacht (laatste weken in Beusichem gelegen) vecht in oktober opnieuw tegen Russen in Polen en Wit-Rusland en wordt daar verslagen. Een deel vlucht en zou onderdeel worden van de divisie die in Beusichem eindigde.

9 augustus 1944

- Bij aanvallen op 4 schepen in de Lek bij Beusichem komt 1 burger om door geallieerdenvuur. Het is ook te gevaarlijk voor zwembaden vlakbij de veerpont, zoals in Beusichem.

20 augustus 1944

- De dorskas (graanoogster) bij de Donkere Hof (smalriemseweg) werd in de brand gestoken. Deze was van de broers Kraaypoel van de Beijert. Het verzet wilde daarmee voorkomen dat graan werd uitgevoerd naar Duitsland.

September 1944, geallieerden waren dichtbij

5 september 1944.

- Dolle dinsdag 1944. Veel vluchtende Duitse soldaten en Duitsgezinden
- 17 september 1944, veel bommen worden afgeworpen op het Veer van Beusichem. Veel vliegtuigen volgden de Rijn richting Oosterbeek voor de luchtlanding van de Slag om Arnhem.

7 september 1944

- sabotage aan het Veer in Beusichem.
- Een Duitse wagen met munitie werd gebombardeerd tegenover Veerhuys.

8 september 1944

- Een gast uit de Zwaan werd meegenomen naar Utrecht voor verhoor wegens vermoedens van spionage. Deze hr. Rijnbeek is later losgelaten. Deze gast sprak hardop in zichzelf en wekte aanvankelijk zo de verdenking van spionage.

September 1944

- Omstreeks deze tijd werden etenhalers uit het Westen op de dijk bij Beusichem gecontroleerd. Het waren meestal ouderen, kinderen of vrouwen. De bevolking was over het algemeen behulpzaam in Rivierenland. Bij controles op de dijk moesten ze vaak wel proviant inleveren.

11 september 1944

- Er kwamen Himi's aan in Beusichem, vaak Russische overgelopen soldaten die meevochten met de Duitsers of bouwwerkzaamheden uitvoerden. Ze waren ongeschoold, spraken geen Duits of Engels en hadden vaak ongedierte. Ze stalen drie fietsen en vertrokken de volgende dag weer.

13 september 1944

- De school in Beusichem is ontruimd. Duitsers worden ingekwartierd.
- Veel Duitse troepen trekken met Franse bussen, bakkerwagens, alles wat in het Zuiden was buitgemaakt zoals begrafenisauto's. Er was desertie, maar na maatregelen aan Duitse kant met strenge straffen, nam dat af.

14 september 1944

- Landwachten vluchten naar het Oosten of Duitsland. In de brug bij Culemborg hebben de Duitsers springlading aangebracht. De Duitsers verwachten dat de geallieerden zouden doorsteken naar Utrecht, maar operatie Pounce in Zuidelijk Nederland was er op gericht de Duitsers dat te laten geloven, om soldaten weg te houden bij een groot offensief later die winter in het Rijngebied.

17 september 1944

- Veel bombardementen in de omgeving van Beusichem, vooral het veer. Het dreunt tijdens een kerkdienst. Veel vliegtuigen volgen de Rijn richting Oosterbeek voor de luchtlanding.
- Na 17 september 1944 was de stroom afgesloten en dat kwam weer pas weer op gang in juli 1945.
- Soms werd het gedreun van de gevechten gehoord rondom Arnhem. Bij die operatie Market Garden werden lijken waargenomen die langsdroeven in de Lek.

18 september 1944

- Stroomuitval in Beusichem waardoor geen sirenes meer konden luiden.

19 september 1944

- Duitsers vorderden paarden en wagens in Beusichem.

24 september 1944

- evacuees uit Bommelerwaard zijn in Beusichem opgenomen. Colonne worden soms onderweg aangevallen omdat er militairen in kunnen schuilen.

26 september 1944

- Noodhospitaal in Beusichem in het oude gemeentehuis. Het bevoegd gezag vraagt de burgerij zorg te dragen voor de inrichting. (zuster Laponder)

1 oktober 1944

- Duitse parachutisteneenheden komt aan in Beusichem.

2 oktober 1944

- Er heerst nu difterie onder evacuees in Beusichem.

11 oktober 1944

- Bombardementen op Beusichem uitgevoerd door geallieerden (Veer). In Beusichem gaan mensen schuilkeiders graven, vaak van hout.

18 oktober 1944

- De spertijd wordt in Beusichem bijgesteld van 18-6.00. Vaak had dat met maatregelen tegen sabotage te maken.

23 oktober 1944

- De frontlinie is ondertussen aan de oosterzijde dichtbij gekomen tussen Kesteren en Ochten tussen de Lek en de Waal. Evacuees uit Ochten komen in Beusichem aan. Ochten werd één van de meest door aanvallen geteisterde dorpen van de Betuwe.

2 november 1944

- In zaal Laponder in Beusichem (voormalig café op de Markt) zitten veel evacuees met onder hen ook gedeserteerde Duitse soldaten. Zij hielden zich doofstom. Toch was dat te gevaarlijk en deze mannen werden elders ondergebracht. Er waren teveel Duitse militairen in Beusichem.
- Een geallieerde piloot heeft een paar weken in het koor van de kerk gebivakkeerd. Hij werd ontdekt en verder doorgevoerd naar bevrijd gebied.
- Een benzine opslagplaats is in de boomgaard van Van Oort geplaatst. De vaten zijn in sleuven met enige afstand uit elkaar geplaatst op de grond met camouflagenetten erover heen.
- Evacuees uit o.a. Beusichem worden tewerk gesteld in Ravenswaaij om een kabel in de Lek aan te leggen voor de Wehrmacht.

7 november 1944

- Veel Duitse tanks, artillerie en geschut in Beusichem, schuilen onder bomen op de markt in Beusichem.

8 november 1944

- Veel militair verkeer over Veer Beusichem, omdat de brug bij Culemborg niet gebruikt kan worden vanwege bombardementen.
- In garage Dooyeweerd is de Duitse bakkerij ingericht die brood bakt voor Duitsers in de Betuwe. De zure Kuche, er was maar 1 soort.

12 november 1944

- Gerucht dat geallieerden tussen Tiel en Zaltbommel wel de Waal zouden oversteken. Dat wakkerde onrust aan, ook door de hoeveelheid Duitse troepen die verplaatsten.

14 november 1944

- Veertien Duitse tanks trekken door Beusichem

21 november 1944

- Bombardementen Veer Beusichem. Veel Duitsers trekken door Beusichem. Lange afstandwapens die gebruikt worden in gronden rondom Beusichem verzakken door de terugslag.

26 november 1944

- Duitse weerinfo verzwakt door te weinig meetpunten. De Duitsers kunnen het weer niet meer goed voorspellen voor hun acties.

29 november 1944

- Thyphoon bommenwerpers bombarderen opnieuw Veer Beusichem. Vaak was dat een schouwspel omdat bommenwerpers begeleid werden door jagers.

30 november 1944

- Meer Duitse officieren schrijven leuzen op huizen en schuren om moraal hoog te houden, zoals 'Es leben der Führer'.
- Ontluizingsinrichtingen worden ingesteld om de gezondheidstoestand te verbeteren. Het gebrek aan zeep, water en riolering maakt de situatie lastig, met ziektes en luizen en ander ongedierte.

3 december 1944

- Troepen vanuit Zuylichem naar Beusichem
- De Duitsers krijgen problemen met het hoge water aan de westzijde van het A'dams Rijnkanaal, daar werd het kwelwater steeds hoger. Ze verhoogden de Aalsdijk tussen Zoelen en de Lekdijk tussen Zoelen en de Lekdijk bij Ravenswaaij. Dat moest het lager gelegen Culemborg beschermen dat immers een belangrijk verdedigingspunt was.

13 december

- Duitsers voerden uit de Betuwe gestolen vee de Lek over.

28 december 1944

- Evacuatie Tiel, het gebied tussen Waal en spoorlijnen Geldermalsen-Zaltbommel en Tiel-Geldermalsen.

29 januari 1945

- Maurikers moeten werken bij het Beusichemse Veer aan Duitse luchtafweerstellingen met namaak kanonnen. Het echte luchtafweergeschut stond bij Culemborg en Wijk bij Duurstede.

Februari 1945

- Opnieuw staat alles ten Oosten van het Amsterdams Rijnkanaal blank
- Er werd tyfus geconstateerd in de opgevangen in noodhospitelen.

17 februari 1945

- De westelijke kanaaldijk stond op het punt van doorbreken. Culemborg kwam in gevaar. Rijkswaterstaat nam regie bij het beheer van dijk van Duitsers. Met 14.000 man werd de dijk gered. Dat werk werd over de hele wereld in de media gevolgd.

April 1945 Veel Duitsers in het dorp

- De oorlog kwam steeds dichterbij. Duitsers (SS-ers, volgens inwoners, maar het lijkt te gaan om het 361^e Volksgrenadier regiment van de Wehrmacht) werden ingekwartierd bij mensen thuis.
- Inkwartiering van Duitsers leverde soms gespannen situaties op, maar er zijn ook signalen van vriendelijke inwoning. Generalmajor Alfred Philippi en zijn staf vorderden oude herenhuizen zoals Breedendam

4 april 1945

- Bevrijder van dit gebied, William Murphy, brigadier van de 1st Canadian Armoured Division, maakt zich op voor opmars in de Betuwe. Op 4 april 1945 schrijft Murphy over de voorbereidingen voor wat hij noemt de laatste acties in de Betuwe: "Onze brigade zal beter uitgerust en meer klaar zijn voor actie dan op enig ander moment, dus hoop dat we een kans krijgen om wat laatste actie te zien. Heb mijn nieuwe pistool."

22 april 1945

- Een Lancaster bommenwerper stort neer bij Rijswijk. De piloot is bij de Duitse staf in Beusichem verhoord.

24 april 1945

- Meer ten Oosten van Beusichem worden landhuizen en kastelen gebombardeerd door Engelsen waar Duitsers ingekwartierd zijn. Duitsers slapen buiten in Beusichem.

30 april 1945

- Canadese bevrijder brigadier William Murphy schrijft al over geheime ontmoetingen met Duitse hoge militairen als Blaskowitz en mogelijk Alfred Philippi (in Beusichem ingekwartierd). Beide willen niet in Russische handen komen. Hij schrijft: "Grote ontmoeting vandaag met Blaskowitz, de Duitse commandant. Blijkbaar zijn zijn familieleden nog steeds in Duitse handen. Ze zijn bang om uit te laten lekken dat er een regeling met ons wordt getroffen. Het wordt verdoezeld door uit te laten lekken dat de regeling is voor eten voor de Nederlanders."

2 mei 1945

- Canadese brigadier William Murphy, bevrijder van dit gebied, is in de Oostelijke Betuwe nog en schrijft over het bericht dat hij hoort over de dood van Hitler. "berichten dat een regeling volgt om voedsel over land, zee en door de lucht naar Nederland te krijgen, maar niet dat er hier een wapenstilstand is. Duitsers laten zich openlijk zien in hun linies - peleton wordt zelfs gedrild in het zicht van ons. Heel verleidelijk."

4 mei 1945

- Murphy hoort het bericht over het einde van de oorlog. "Om 20.40 uur naar vertrek gegaan om te lezen toen de muziek op de radio stopte - nieuwsflits aangekondigd - Duitsers in Noord-Duitsland, Denemarken, Waddeneilanden, Heilgoland en Nederland hadden zich overgegeven - staakt-het-vuren 0.00.'"

Bevrijding - Beusichem is nog niet bevrijd

6 mei 1945.

- Er zitten veel Duitse troepen in Beusichem. Ze moeten zich overgeven aan Murphy. OP 6 mei 1945 schrijft hij dat een route via de Betuwe te gevaarlijk is. Veel wegen zijn voorzien van mijnen. Hij besluit met zijn troepen ten Noorden van Nederrijn en Lek op te trekken en daar de Betuwe in te trekken naar Beusichem en verder om de overgave van de Duitse troepen in ontvangst te nemen. Hij noemt Beusichem niet, maar Het 361^e Volksgrenadier regiment van de Wehrmacht zetelde in Beusichem en zijn bezoek klopt met dagboeken als die van historicus Van Alphen.

7 mei 1945

- Beusichem en omliggende dorpen in West-Betuwe werden pas op 7 mei 1945 officieel bevrijd. Het Duitse hoofdkwartier van het 361e Volksgrenadier-Division was gezeteld in Beusichem. Echt capituleren in Beusichem deden de Duitsers dus op 7 mei toen Brigadier William Murphy de getekende overgaveformulieren in ontvangst nam van de Duitsers in Beusichem. De Duitse generaal-majoor Philippi wilde alleen ten overstaan van een gelijkwaardige geallieerde capituleren. Philippi was gevestigd in Breedendam.

- De capitulatie was in de ochtend. In de middag komt Murphy terug in Beusichem om afspraken te maken met de Duitsers. Hij beschrijft deze officieren als meegaand.

7 mei 1945

- In Zaal de Zwaan op de Beusichemse markt werd een dansavond georganiseerd voor de Britse bevrijders van 98th regiment van Sussex and Surrey yeomanry. Zij hingen hun in Monte Cassino kapot geschoten regimentsvlag op om zo de omgekomen regimentsleden te herdenken.

7 mei 1945

- Inkwartiering Britse bevrijders van 98th regiment van Sussex and Surrey yeomanry. In Beusichem kregen officieren onderdak, in Zoelmond de 471e batterij.
- Beusichemse verzetsman Theo van den Hurk overlijdt in een vuurgevecht in Utrecht bij ontwapenen Duitse manschappen. Hij zat bij de Binnenlandse Strijdkrachten.

10 mei 1945

- Belgische militairen plunderen Duits hoofdkantoor Beusichem. Murphy schrijft hierover: "Had Duitse generaal-majoor op bezoek en legde de wet uit over de wapens. Vervolgens produceerden ze vier kantjes van persoonlijke spullen die door Belgen waren geplunderd van het divisiehoofdkantoor (zetelde in Beusichem, red.)" Murphy besluit Belgen naar huis te sturen.

12 mei 1945

- Onder grote belangstelling wordt de gedode verzetsman Theo van den Hurk begraven in Beusichem.

16 mei 1945

- In Ravenswaaij werd een wedstrijd gespeeld van de Britse bevrijders van 98th regiment van Sussex and Surrey yeomanry tegen een team van Beusichemmers, en Zoelmonders en mensen uit Ravenswaaij. Er werd met 6-1 verloren. Muzikanten van Excelsior werden met sigaretten onthaald.

31 mei 1945

- Defilé op de markt. De Engelse artillerieregimenten namen afscheid met een defilé. Murphy schrijft hierover "Op naar inspectie van 98e (in Beusichem). Zeer goede show. Gaf jongens een korte toespraak en had daarna marchpast. Wolken, maar regende niet. Vanavond een groot afscheidsfeest voor 98e. Zeer goed feest - veel eten en punch."

31 mei 1945

- Vertrekfeest 98 Sussex and Surrey yeomanry (in de Zwaan?). Murphy haalde op dat feest na de parade in Beusichem een grap uit met één van de militairen. Die militairen marcheerden langs. Hij schrijft: "Ik vervolgde Ken Payne van de 98e voor het geven van de blik naar links in plaats van rechts op de parade."

3 juni 1945

- vertrek Britse troepen van 98th Sussex and Surrey yeomanry. Naar huis? Nee. Eerst ging dit regiment nog taken uitvoeren voor ordehandhaving in Duitsland.

